PÉLDÁK

A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMELT SZINTŰ SZÓBELI VIZSGA

KORÁBBI TÉTELEI KÖZÜL

Irodalom

Téma: Életművek

Tétel: A vándorlás, az út toposza Arany János lírájában

Feladat: **A nyitó képből kiindulva hasonlítsa össze a *Mint egy alélt vándor* és az *Epilógus* című verset: melyik hogyan használja fel az út toposzt az önértékelésre! Feleletének összegzésébe foglalja bele, hogy melyik vershez milyen szempontból köthető az idézett levélrészlet!**

Miért is kellett nekem odahagyni békés magányomat? Miért e pályára lépnem, mely egész életemre boldogtalanná tett? Oly nyugodtan élnék, én, egyszerű falusi jegyző nem ismerve senkitől! De az ördög nem hagyott békét: első léptem sükere [sikere] hiúvá tőn, s vágyakat keltett bennem, melyek elvontak a mindennapi élet apró gondjaitól. Most meg vagyok hasonolva enmagammal: örömest visszatérnék a régi ösvényre, de nem lehet többé.

Arany János levele Tompa Mihálynak – kelt 1853. június 28-án.

Irodalom

Téma: A kortárs irodalomból

Tétel: Mándy Iván: *A bútorok*

Feladat**: A szövegben megjelenő elbeszélői nézőpont – viszonylagos kifejtetlensége ellenére – összetett képet mutat. Az alábbi idézet szempontjainak figyelembe vételével jellemezze a narrátor viszonyát az általa elbeszélt világhoz, és néhány tetszés szerint kiválasztott részlet segítségével mutassa be e megközelítésmód szövegbeli érvényesülését!**

[H]a tárgyaink nemcsak befolyásolják életkörülményeinket, hanem idővel életünk szerves részeivé is válnak, a tőlük való megválás nemcsak ellenük elkövetett hűtlenség, hanem végső soron önmagunk megcsonkítása is. Azzal, hogy túladunk rajtuk, legszemélyesebb világunk fontos kellékeitől fosztjuk meg magunkat. A tárgyakkal vívódva önmagunkkal is harcolunk, ha görcsösen ragaszkodunk hozzájuk, önmagunkból akarunk valamit megmenteni, múltunk vagy személyiségünk olyan rétegét, amelytől valójában már el is szakadtunk, vagy el kellene szakadnunk, amely vonz is, taszít is egyszerre.
Ebből a kétértelműségből származik az ábrázolás termékeny ambivalenciája is, líraiság és groteszk egymásba játszása. Minél nagyobb hangsúlyt kap ugyanis a kötődés, a tárgyaktól való szabadulás képtelenségének érzése, annál elevenebb a tiltakozás is az érzelmek megbénító kényszere ellen.

(Vargha Kálmán)

Irodalom

Téma: Az irodalom határterületei

Tétel: A hatáskeltés eszközei Rejtő Jenő *Piszkos Fred, a kapitány* című regényében

Feladat: **Értelmezze a szakirodalomból vett alábbi megállapításra támaszkodva, hogy milyen módon teljesedik ki Piszkos Fred alakjában az „isteni küldetés" és az „ész" kettős szerepe; s hogyan teszi ugyanakkor Rejtő Piszkos Fredet ezeknek a szerepeknek a paródiájává is!**

Rejtő kora művelt középosztályának „babonás hite", olvasói elvárása: a *tisztesség* és az *értelem* törvényszerű győzelme. Fred – ennek az elvárásnak megfelelően – nemcsak személyében, hanem a benne megtestesült értékben is centrális figura: alakja kétféle módon is megközelíthető. „Isteni" küldetése a nemes erkölcsi eszmék győzelmében hívőknek való. – Másrészt Piszkos Fred az Ész: cselekvéseit az értelem irányítja.

(Szitányi György)

Magyar nyelv

Téma: Ember és nyelv

Tétel: A beszéd és a nyelv viszonya

Feladat**: Az alábbi idézet alapján magyarázza meg, milyen különbségek vannak a *beszéd* és a *nyelv* szabályszerűségei között!**

„Képzeljük el, hogy egy anya utazik a kisgyermekével a villamoson. A gyermek hirtelen odafordul az egyik utashoz, és azt kérdezi tőle: *Mi van a táskádban?* Az anya valószínűleg bocsánatkérő mosolyt villant az idegen felé, és a gyerek fülébe suttogja: *A bácsit nem szabad tegezni* vagy: *Ilyet nem illik kérdezni* – és megpróbálja másra terelni a gyerek figyelmét.

S most képzeljünk el egy másik, például magyarul tanuló külföldi gyereket egy másik villamoson. A gyerek megszólít egy nőt, akinek a kosarában csöpög a tej: *Kilyukasztottál a tejeszacskót!* A gyereket a vele utazó magyar anyanyelvű kísérője valószínűleg így helyesbíti: *Azt úgy mondjuk, hogy kilyukasztottad a tejeszacskót.*"

(Pap Mária)

Magyar nyelv
Téma: A retorika alapjai
Tétel: Az összefoglalás funkciója és típusai (pl. vázlat, tartalmi kivonat, tömörítés)

Feladat**: Az alábbi két szöveg egy-egy összefoglalása egy nyelvészeti szakkönyvnek ugyanabból a 15 oldal terjedelmű fejezetéből. Mutassa be az összefoglalást mint szövegtípust a példaszövegek alapján! Melyik szövegtípus mire szolgál, mikor alkalmazható?**

1. SZÖVEGTAN=TEXTOLÓGIA=SZÖVEGTUDOMÁNY

A TEXTOLÓGIA

- **fogalma, elnevezései**
- **kialakulása és fejlődése**
- **gyökerei**
- **elméleti keretei**
- **anyaga, tárgya, célja, feladata**
- **ágai**
- **helye a tudományok rendszerében**

ÖSSZEFOGLALÁS

A textológia a nyelvnek a mondat fölötti használati szintjét, a szöveget kutatja, de ugyanakkor az alsóbb nyelvi szinteket is egységbe foglalja. A textológia a szöveg mibenlétét, formáját, felépítettségét, kommunikációs funkcióját, grammatikai, szemantikai, pragmatikai összetartó erejét, fonetikai eszközeit, stílusát, típusait vizsgáló interdiszciplináris tudományág. A textológia számára anyag és tárgy is a szöveg, ezért sajátos módon közelít hozzá.

Mivel a szöveg nem írható le kizárólag nyelvészeti keretben, hiába indult a textológia a nyelvtudomány egyik ágaként: a nyelvhasználat legkomplexebb szintjének tanaként, mégis sok vizsgálat esetében túl kell lépnie a grammatika határait. Például amikor az alkotónak és a befogadónak a szöveg jelentésével való kapcsolatát boncolgatja, hiszen a szövegalkotás és -befogadás kognitív képességünkön kívül a beszédszituáció és a kontextus függvénye is. Ezek leírásához pedig segítségül kell hívnia más diszciplínákat is társ-, illetve segédtudományként. Ennek következményeként a textológia interdiszciplináris, illetve több résztudományból ötvöződve integratív jellegű tudomány. Noha sok területén figyelemreméltó kutatás történt, ma még nem beszélhetünk kidolgozott rendszeréről.

(Szikszainé Nagy Irma)

Magyar nyelv

Témakör: Stílus és jelentés

Tétel: Az állandósult szókapcsolatok, szokványos kifejezésmódok stílusértéke (*szólás, szóláshasonlat, közmondás, szállóige, közhelyek, nyelvi panelek, sztereotípiák*)

Feladat: **Állapítsa meg az alábbi példákban szereplő frazémák (állandósult szókapcsolatok) fajtáját, és magyarázza meg röviden, mi az alapja humoros hatásuknak!**

1. – Hová lett a bal kezed, Pinokkió?
– Ajaj! *Rossz fát tettem a tűzre*!

2. „*Kaparj kurta, neked is lesz.* Például ha valakinek valami bőrbetegsége van, és azt egy másik ember kaparja, neki is lesz.” (Karinthy Frigyes)

3. – Miért nem vált ki útlevelet a skót?
– ???
– Nincs rá szüksége, mert a *fukarság nem ismer határokat*.

4. – Mi az: elöl is véres, hátul is véres?
– „*Boci, boci tarka, se füle, se farka.*”

5. „Két bolond vesz az ócskavastelepen egy kormányt és egy dudát, nagy tülköléssel és csinnadrattával megérkeznek a benzinkútra, és benzint követelnek. A benzinkutas megkérdi: „*Nektek meg hiányzik egy kereketek, mi?”* – Mire az egyik bolond mérgesen: „Jellemző a mai hitvány munkára! Alighogy vett az ember egy új autót, máris megkezdődnek a javítások!”